

SIMAI MIHÁLY METAFIZIKAI MAGÁNYA ÉS IHLETETT KÖZÉLETISÉGE

jel/ölhetetlen jel/ölhető. Szeged. 2003. Tiszatáj.
Fejér Ádám

Simai Mihály olvasója szégyenkezik. Szégyelli, hogy világunk annyira idegen a szellemi-lelki tájékozódású, a hozzá hasonulás nyers, kegyetlen kényszerét el nem fogadó ember számára. És érzi, hogy a szégyenkezés hatására lelkében e szellemi-lelki tájékozódás erősödik, a korábbinál hangosabban szólal meg az igény, hogy ha már benne élünk adatott, legyen értelme a világnak. Ha aztán idáig eljutott, előbb-utóbb úgy találja, felelős a dolgok sajnálatos alakulásáért, lelkét mulasztások terhelik, és meglepetésére azt tapasztalja, hogy a felelősség, a mulasztás, a szégyen, a bűn súlyos élménye mögött fölvilan az öröm égi szikrája, mert nyilvánvalóvá teszi, hogy volt, van és ha Isten akarja, még egy darabig lesz lehetősége a szellemi-lelki tájékozódás útját egyengetni, a világ értelmessé válásán munkálkodni.

Simai verseinek legszembetűnőbb érdeme, hogy megtanítanak e felelőségre ráébredni. Nem mintha bárkit felelőssé tenne szenvedéseieért, miattuk megszégyenítene (hozzá személyesen kapcsolódó, verseit olvasó emberekről lévén szó, szellemi szabadságából adódóan az ilyesmit kerüli), hanem mert olyan csodálatosan tud – akár megérdemeljük, akár nem – értünk, mindannyiunkért szenvedni. Lírai énjét „a szabadságnak az az érzete” tölti el, „mikor magadnak/ csak te fájsz/ más senkise”, és kétezer éve tudjuk, hogy a felelősség egzisztenciálisan megrendítő sejtetése elől nehéz kitérni. Ugyanakkor mint a stílus mestere vigyáz, nehogy kényes személyes kérdésekben patetikus legyen, vagy az önsajnálatba tévedjen, ezért szellemi szabadságának bemutatását azonnal önironikusan megkontrázza: „a szabadságnak az a képze, ahogy testedből is *kifelé* lépkedsz”. Látszólag önironikus az is, ahogy a szellemi szerepvállalás föltétlenségéről lemondást az önzés szabadságává, a világ apró örömeibe feledkezéssé stilizálja: „s jogod van immár minden semmiséghez/ mert senkinek se vagy már mindene”. Valójában azonban nem róla van szó, nekünk, olvasóinak tesz észrevétlenül szemrehányást, szellemi-lelki tájékozódásunk fogyatékoságának gondja gyötri. Értünk, általa megszólítottakért van az is, hogy szellemi szabadságát látszólag kockáztatva, a világot szenvedései okának nevezi – „kelsz és jársz naponta/ hogy a világba ne örülj bele” –, hiszen nekünk, szellemi szabadságunkban korlátozott olvasóinak van szükségünk arra, hogy személyes autonómiánk érdekében szembeforduljunk az igazságról nem tudó, azt megcsúfoló világgal. Az önironikus forma és a megszólítottak metafizikai abszolútumban részesítésének vágya jegyében, e kettősség feszültségében áll a vers címe is – *töredék* – mert egyrészt a mi életbe feledkezési hajlamunk miatt látja a lírai én magát reménytelen helyzetben, másrészt igazságban részeltetésünk feladata a helyzet reménytelensége ellenére sem hagyja nyugodni.

A jelen megosztottságának súlyos, de tartalmas feszültségéről a figyelem olykor a beteljesülés lehetetlen lehetőségére irányul. *Azon az árva hajnalon* című költeményében így ír egy múltbatúnt látomásról: „egyszer a Dómban mintha szárny suhant/ volna – orgonafényű nagy közös szárny/ elgondolta magasztos lenne/ egyetlen tollnak lenni benne/ akkor azt hitte mégis mégis képes/ a feltétel-nélküli szeretetre/ de minden legendája szertefoszlott/ azon az árva hajnalon mikor/ célta-

lanabbul már nem is lehet". Fáj az emberek zavartalan, föltétlen testvériségének álmát elveszteni, de mivel „annyira talán még nem halott csak árva”, érdemes a csalódásból fakadt halálraítéltség keserűségét „a VÉGSŐ ELUTAZÁS ELŐTT” enyhíteni, és vigasztalásul vagy a szellemi-lelki holtpontra feloldásul a múlt éltető emlékeit földélni, ahogy a kocsmában szokás „rendelni...MIT...?/ szeszt? nőt? egy új szívet?/ könnyű halált? szebb újjászületést?/ tiszta tudást? a káprázat mögött/ kirajzolódó gondolat-hazát...?/ áldást! igen! áldást és áldomást!/ egy szót egy dalt egy testvérényt a régi/ kertek-ölen volt valahai létből”. Mert jó, hogy egyelőre még nyitott a nagy kérdés, van-e mód életünk széttört szilánkjait, szertegurult gyöngyeit értelmes egészre összerakni, újra felfűzni, és „hogyan az/ Úton valami mégis melegítsen/ úgy mondani egy végső ÁLDJONISTENT”.

Amikor az isteni rendelésnek engedelmességgel a hivatásával küszködő személyiség egy-egy futó pillanatra higgadtan körülnéz a világban, és kénytelen megállapítani, hogy sem az ő egyéni létének, sem a világnak nincs értelme, bárhová néz, bármit tesz, mindenhol csak „halált talál”. (*vég-játék*) Ezt a létalapozó, igazságkereső megrendülést dolgozza ki a kötet nyitóverse, a *Valaki mindent elszeret*. Az érzéki lét aranylót fájának zöldjébe, a „létöröm-szítakötő” szárnyának csillogásába, a világ-kaleidoszkóp fantáziaébresztő átrendeződéseibe nincs mód belefeledkezni, mert „valaki mindent elszeret,/ -amit a szívem megszeret./ Valaki mindent elszólít,/ amit a szívem megszólít./ Igényt mindenre tarthatok,/ berzengetek, lázonghatok,/ de semmit meg nem tarthatok...!” A megkettőződés kicsoda kínját vagyunk kénytelenek napról napra elszenvedni, amikor azt tapasztaljuk, hogy az életnek a teremtés szépségét feltáró világ által gerjesztett vágya a világ gonoszban levése, igazságtól megfosztottsága miatt a halál, az értelmetlen megsemmisülés borzalmába fordul! És ezen még a költészet csodafegyvere sem segít, mert a „lázongó ihlet”, a versek ereje csak arra elegendő, hogy elmondhassa: „emberek!/ vigyázzatok, már nincs idő/ valaki mindent elszeret, /ami szerethető!”

Ahogy az érzékelő beleborzong az élet ártatlan örömeinek kétarcúvá válásába, a gondolkodót bukott tudásának behatároltsága rendíti meg. Ahelyett, hogy az értelem fényét gyújtana meg, félszeg igyekezete a látást reménytelenül szomjazó vak mohó tapogatózását idézi: „Kezem kezem kezem kezem/ már minden percre ráteszem/ mohón tapintom mint a vak/...hogyan odakünn és idebenn/ hogy odafönn és idelejj/ burjánzik tízezer rejtelem/ s nem sikerül megfejtenem/ ma sem/ talán már sohasem”. (*kezek*) Tudásunk szégyene, hogy számunkra az egész világ minddegyre – s ha őszinték vagyunk, mondhatjuk – mindörökre merő talány: „talány az anyaggá lett szellemi/ talány ki bűnös és ki büntelen/ talány mit és mért várok szűnős-szüntelen/...talány hogy a világ mitől beteg/ ...talány mért sírnak érte néma szobrok/ vöröslő vért és véres könnyeket/ ...talány hogy élem-e az életet/ vagy álmodom míg halálomra ébredem/ ...talány a bérenc és talány a hős/ talány a végtelen mely veled egyidős/ s az Idő mely Veled-Egy-Végtelen/ talány a lőtt madárként lehulló félelem/ ...talány hogy mit akar tőlem a lehetetlen/ a hihetetlen a remélhetetlen/ értenem mért kell ami érthetetlen/ .. talány hogy eszmelését előbb-utóbb/ mért veszi el minden eszme”. (*talányok tornya*) Ugyanakkor e rengeteg talány s a világ meg a mi létünk mélyén rejlő Titok kétségtelen bizonyítéka annak, hogy bennünk és körülöttünk – hol szégyenünkre, hol legalább annyira biztatásul – ott bujkál a maga helyét még mindig nem lelő értelem, a létünknek és világunknak értelmet adás képessége.

A metafizikai abszurd csomópontja az ember. Ez sejteti meg velünk azt, amit az ész bálványa elfedni hajlamos: hogy Isten képére vagyunk teremtvé, és ha már, mint arra méltóbb időkben, Isten Maga nem szól hozzánk, legalább belőlünk kiindulva, különleges világbeli helyünkre emlékezve, vagy különleges világbeli szerepünket keresve, lehet Róla Magáról tudomásunk. Erről megfélemlítve válunk „világtalanná... minden nem-látható világra”, és a látható világon azért nem „láthatunk túl”, mert a minket „árva lárvának” feltüntető ész bármely zsarnoki akarat előtt remegő teremtménnyé, porrá és hamuvá alázza istenfiúságra hivatott személyünket, álnokul „a mulandóság maszkjába” rejt. (*a mulandóság maszkja*) Nem csoda, hogy mi, általa megnyomorítottak nem a mulandóság maszkját viselő eleven önmagunkat vagy világbeli társainkat szeretjük, hanem az ész csele elleni tiltakozásul a halottak élén járunk, mert a világba veszettség állapotában az ésszel el nem érhető értés feltárulására az az egyetlen esély, hogy a testem is levetem, „már a lelkem is mezítlen”, a „holtak ruháit viselem”, e „fakult zászlókat” testemen, és engedem, hogy a mindenség kitakarjon” engem. (*holtak ruháit*)

Metafizikai önelvesztésünk korszerű drámáját annyi nyelvi leleménnyel, olyan költői frissességgel bontja ki a kötet *láng-ágakon át* című darabja, hogy a további magyarázatok megtakarítása céljából mint költői öninterpretációt egészében idézem: „égnek az ágak/ fájnak az ágak/ fájnak az ágak az égnek/ nékem is fáj ahogy égnek/ engem is éget az ének/ lángjaim fájnak az égnek/ láng-ágakon át/ füst-ágakon át/ száll kúszik az égbe a Lélek/ – kérdezni a Kozmosz csillagfolyamát/ hova vész el az éjbe az ének/ kérdezni magát a Kozmosz Urát/ mire jó ez a semmi kis élet?!?” Részekre hullott vagy gonosz erők által feldarabolt, a létnek értelmet adni hivatott igazságról megfélemlített világunkban, Isten angyalának elmaradt látogatását pótlandó, groteszk misztériumok kísérteties szépségében gyönyörködünk: „a semmi égszínű színével/ mindig a mindenség üzen/ holdsarlófény fölmetesz megérlel/ vérröngyi végzet idebenn/ s megtelik lelkemmel az éter”. (*holdsarló*) Hasonlóképp az ördög gúnyjaként a keresztút helyett pokollá lett élet egyik stációja a kötet *Stáció* című ciklusának egy másik darabja: „rengő sötét egekbe nyílnak/ készülnék összeomlani/ de még de még előbb kigyúlnak/ szívdobogásom tornyai”. (*rengő sötét*) Hát nem gonosz gúny-e az, amely az égbe nyúlást az összeomlás előzményeként adja meg, miközben az örök világosság helyébe a „rengő sötétet” lopja. Az ördögi vigyort csak a humor derűje enyhítheti, amikor a személy rejtett egységét előtérbe állítva, a lélek és a test groteszk párbaját kineveti. Lehet-e mulatságosabb, mint az olyan kecskeviadal, amelyben „szegény fejemet szegzem szegény fejemnek/ árva szívemet szegzem árva szívemnek/ farkasszemem nézek szememmel/ én nem engedek de ő se enged”. Az van nyilvánvalóan önmagában otthon, aki a lélek albérletét felmondó test galád hitszegésén kesergés helyett megérti a test fölött aratott győzelmének – „én egyre több leszek/ ő egyre kevesebb” – pürroszi voltát. (*hogy is lehetne otthonom*)

Simai metafizikai magányát megélő lírai énje még sincs a világban egyedül. Hiú önáltatás lenne azt állítanunk, hogy ránk, szerencsétlen flótásokra, az általa megszólított és az ő metafizikai magányát jóesetben osztó olvasókra számíthat. Magányát az értelmezi, hogy népe tetszhalálból ébredésére várva, virraszt. A virrasztó hivatásos ébersége óvja meg őt is a lelki-szellemi tetszhaláltól. Az igazi borzalmat számára annak réme jelenti: „rángó fák és vonító kutyák/ borzongják létem halálillatát/ –ahogy most én is beleborzadok/ csak addig jaj ne lennék tetszhalott!” (*ilyen tavasz lesz*) De vajon miért van a nép maga a tetszhalál állapotában? E „bá-

tor nép” nem szűkölködik a gonosz varázslat oldására vállalkozó hősökben. Ötvenhat napjaira e hősiesség megidézése kedvéért emlékeznek: „s ha már mindenkit megáldottam/ elindulok a sebzett éjben/ a kijárási tilalomban/ a statárium ellenében/ ...a sorssötétben/ az omló havat összevézrem/ bár nincsenek rajtam sebek/ megyek s még nem tudom hová/ csak azt meghalni volna jobb”. (*Csaba, a megtorlás napjai. apokrif -56 novemberéből. a törhetetlen Fekete Pálnak*) De hisz a hősök most is köztünk vannak, és mint a múlt értő megidézése tanúsítja, hősiességben bennünk sincs hiány. A hősök azonban csak a gonosz fizikai erejével, evilági intézményeivel fordulhattak szembe. A szellemellenesség lelki-szellemi terrorját, a meg nem gondolt gondolat fertőző ragályát nekünk magunknak kell lebírnunk, magunkból, magunk közül kiiktatnunk. Nekünk kell bűneink bocsánatáért esedezve, a szellem forrásának megújításáért könyörögni ahhoz, aki jobb belátásra térésünket, a személyes és a világotúli igazság képviselőjének a szellemellenes gonoszság ellenében való vállalását tőlünk régóta várja.

A költő csak a szellemi-lelki tájékozódású embereket szólíthatja meg, a világ süketsége és sötétsége ellenében, mint tudjuk, a költő hasztalan vonít. Az isteni igazság szavát azonban, amely a szellemellenes gonoszsággal való szellemi szembefordulásunk, bűneink megvallása esetén felhangzik, a világ sem teheti halatlanná. Simainak virrasztói szerepvállalása, a nemzet sorsáért aggódása ad módot arra, hogy figyelmét ne korlátozza olvasóira, a szellemi-lelki tájékozódású emberekre, és az egyéni sértettség nemkívánatos felhangja nélkül szólhasson a világ gonoszságáról. Hiszen nem saját jogos, de e komisz és hazugságaiba gárgyult világban nem orvosolható, ezért örökre személyiségébe zárt sérelmeit panaszozza föl, de azt a metafizikai pályára tévedt, elszertelenedett zsarnokságot, amely nem csupán Isten magányos rabjait, az égi szikrát őrző egyéneket, de magát Isten népét verte rabigába, és amely pimaszságában azt hiszi, elvégeztetett, így marad az idők végezetéig. Ami ötvenhatban a hősök számára a megszegett kijárási tilalom vagy statárium volt, az ma számunkra a rabtartóink által nagylelkűen megszüntetett háziőrizet, amelynek múlhatatlan nyomait halálunkig viseljük, sőt, hivatali-bírói hozzájárulással hagyományozzuk fiainkra és unokáinkra. A háziőrizetben „más dönti el, mi volt a múltad/ s hogy a jövőd mi lesz/ a tehetetlenség/ a világnagy ólomajtó/ ...kölap tetszhalott-síron/ ...s talán csak örült képzelgés/ hogy él/ az Élet még/ hogy élni módja van/ lehet hogy e tavaszi zöld se más/ csak álca hogy ne lásd/ a szívedig dübörgő elnyomást...?/ ...s ők közben/ döntenek/ mindenről döntenek/ döntenek nélküled/ mert ők a TESTÜLET/ eldöntik vétkeket/ megszabják étkeket/ kimondják hogy mi nem/ szolgálná üdvödet/ ...joguk hogy döntsenek/ mert ők a TESTÜLET/--- hogy MIT? majd megtudod/ egyszer még megtudod/ később MIKOR MÁR MINDEN/ KÉSŐ LESZ/ ...döntésüket, amely megdönthetetlen/ a Maga Idejében/ holtbiztos megtudod”. (*A háziőrizet végnapjai*)

Jobb, ha nem hallgatjuk el a bennünk újra és újra megfogalmazódó kételyt, hogy abban a világban, amelyben „az igazság vakká szegényedett, a szabadság – pedig – bénult-karú szegénylegény”, hiú remény az „ezredvégi fényt” várni, és meddő erőfeszítés a nagy halottat virrasztani, „hazának” nézni azt „az éjjeli menekhelyt” ahol „karöltve grasszál a bűn, a pénz, a métyel,/ s ahol a fojtó füstben egykállyi ingyenétel/ fölött ki-ki koccinthat a maga ördögével/ MERT A LELKEDET ADNI MA EL KELL! S HA MEGVESZI VÉGÜL A SÁTÁN,/ CSAK ÜLSZ AMA KÉNSZAGÚ FÜSTBEN,/ ÉS NÉZEL A SEMMIBE ÁRVÁN...” (*Szegénység szürke angyala*) Fölösleges bármely sajnálatos tényállást elménk épségének veszélyeztetése

arán elvitatni. Viszont ne feledjük, hogy a kételkedés csupán a világra vonatkozó tudásunkat képes megalapozni, és egyetlen személyes, valóban emberi kérdést sem megengedhető rideg tényállásnak felfogni. Még akkor sem, ha esetleg tény-szerűségében vitathatatlan, hogy a hagyományok egykori letéteményese, a nép nemzettől, Istentől elrugaszkodott, szellemellenességtől fertőzött tömeggé vált. Haza akkor is van, és a nép akkor is halhatatlan, ha csak a róla álmodók és a létében kételkedők vágyaiban él, és esetleg egyedül ők fogják a csillagállások változásával új életre galvanizálni.

Az égi szikrát, a szellemi-lelki autonómiáját őrző ember talán megelégedhet a lélek túlvilági halhatatlanságával, a világot teremtő Istenről tudó, az általa választott nemzet örökkévalósága azonban föltétlenül evilági. Ezért belőle kimúlása csak tetszhalál lehet, és korán örül, vagy nagy hibát vét, aki az életjelek hiányára hivatkozva temeti. Aki pedig a nép múltbeli és jövőbeli létét szívében őrzi, és a világgal dacolva élte, az nem nevetséges fantasztá, nem az önfeláldozás öncélú bajnoka. Aki ezt teszi, a nép evilági halhatatlanságában a világ által elrabolt testi-lelki egészségének zálogát, élete értelemmel telítődésének lehetőségét birtokolja, annak ígéretét, hogy a hataloméhes tudás nem tagadja meg tőlünk a magunknak és a világnak értelmet adás emberi hivatását. A nemzet történelmi nyomora, más boldogabb népek látványa könnyen kelti – nem ok nélkül – az útszélérevetettség, a megalázottság, a megtiportság élményét, hiszen mégsem mindenhol „az őrző bazár, hol istenül sok régi nagyvezír”, tölti be a képet, és kormányozza a koldussorsokat. Vannak, hál' istennek, akik elkerülik a szenvedést, a megalázást, amelyet senkinek nem kívánunk, de a szellemellenességgel szembe fordulás feladatának fölismerése, szenvedéseink végső tanulságának levonása elől „Európa, a pénzes mostoha” sem térhet ki. Bár a mi sorsunk remélhetőleg e boldogabb népek életét a jövőben sem fenyegeti, a velünk megesettek után nem lehet többé a régi előföltevéseken belül maradni. A legháborítatlanabb sorsú nép sem veheti magára tartósan annak szégyenét, hogy értetlensége miatt a körülötte megváltozott világban a gonoszság médiumává váljon.